

1. Referentie

Referentie	Pelleriaux, K. (2001). <i>Demotie en burgerschap. De culturele constructie van ongelijkheid in de kennismaatschappij</i> . Brussel: VUBPress.
Taal	Nederlands
ISBN	90-5487-301-9
Publicatievorm	Boek

2. Abstract

In de kennismaatschappij, die steunt op een hoge scholingsgraad van de bevolking, worden mensen eerder getaxeerd op hun diploma dan op criteria als afkomst en geslacht. Achter de schermen spelen die oude ongelijkheden nog een rol, maar we doen alsof enkel verdienste en inspanning onze levenskansen bepalen. De oude ongelijkheid uitte zich cultureel in de tegenstelling tussen links en rechts, de nieuwe daarentegen leidde tot een culturele clivage. De posities op die scheidingslijn zijn ingenomen op het einde van het secundair onderwijs. Ze bepalen het verschil tussen leerlingen uit het algemeen vormend onderwijs en deze uit het beroepsonderwijs. Samen met het gevoel achtergesteld te zijn en met een aantal specifieke smaakculturen creëert de breuklijn een subcultuur. Dit onderzoek heeft als macrosociologische kader van de problematiek de 'nieuwe sociale kwestie'. In dit onderzoek speelt de 'demotieschaal' een hoofdrol. Aan de hand van deze schaal wordt in kaart gebracht in hoeverre jongeren, onder druk van de condities waaronder ze leven, het gevoel hebben niet mee te tellen in de samenleving en in welke mate jongeren menen dat ze niets kunnen betekenen in de maatschappij, dat het steeds andere mensen zullen zijn die de (goede) jobs zullen krijgen. De algemene problematiek van het boek wordt vertaald in concrete onderzoekshypothesen. In het eerste hoofdstuk wordt het ontstaan van de nieuwe sociale kwestie toegelicht. Het tweede hoofdstuk brengt een aantal conclusies uit vroeger onderzoek samen. Daarna worden de hypothesen overlopen die getoetst zullen worden. Concreet gaat het om de differentiële sociale achtergrond (hypothese 1) en de deprivatiehypothese – hypothese 2. Het derde hoofdstuk wordt aangevat met het toetsen van deze hypothesen. Ook wordt het gebruikte instrument, de demotieschaal, voorgesteld. Daarnaast wordt de eerste bijkomende hypothese getoetst, namelijk dat de invloed van deprivatie en sociale condities loopt via de perceptie op die condities en deprivatie. In het vierde hoofdstuk wordt nagegaan of de condities van medeleerlingen bijdragen tot de verklaring van het gevoel achtergesteld te zijn. Daarnaast wordt onderzocht of het gevoel achtergesteld te zijn dat leeft bij medeleerlingen een invloed heeft op de positie die wordt ingenomen op de nieuwe breuklijn. In het vijfde hoofdstuk wordt nagegaan in hoeverre de gevonden invloeden van de peer-group verklaard kunnen worden vanuit het bestaan van een demotiecultuur.

3. Trefwoorden

Thema('s)	Onderwijs, samenleving en politiek, vrije tijd
Trefwoord(en)	Kansenongelijkheid, non-cognitieve waarden en vaardigheden, schoolloopbanen, schoolwelbevinden, secundair onderwijs, autoritarisme, ethiek, individualisme, onbehagen, jeugd(sub)cultuur

4. Onderzoeker

Opdrachtgever	/
Onderzoeker(s)	Koen Pelleriaux TOR-onderzoeksgroep (Vakgroep Sociologie – Faculteit Economie, Politieke en Sociale Wetenschappen en Solvay Management School) Vrije Universiteit Brussel

	Pleinlaan 2 1050 Brussel Tel: 02/629.20.24 Fax: 02/629.30.52 torinfo@vub.ac.be www.vub.ac.be/TOR
--	---

5. Onderzoeksvraag

Onderzoeksvraag	Waarom nemen leerlingen uit verschillende onderwijsvormen zo'n verschillende positie in op de nieuwe breuklijn?
Hypothesen	Hypothese I: differentiële sociale achtergrond. Hypothese II: differentiële schoolloopbanen (deprivatiehypothese). Hypothese III: condities hebben een invloed op de percepties die een individu heeft van zijn/haar condities, welke op hun beurt een invloed hebben op attitudes (demotiehypothese). Hypothese IV: invloed van de sociale groep (concentratiehypothese). Hypothese V: bestaan van een demotiecultuur. De concentratie-effecten zijn te verklaren op basis van de subculturen waartoe jongeren behoren en op basis van de verspreiding of dominantie van die subcultuur in scholen.

6. Methode

Onderzoeks-methode	Het onderzoek steunt op een aantal grootschalige enquêtes, en wil tevens een brug slaan tussen survey-onderzoek en cultuursociologie. Het onderzoek kadert in een van de onderzoekslijnen van de TOR-groep en baseert zich op verschillende uitgevoerde onderzoeken. De onderzoekslijn startte in 1984 met het onderzoek naar de gevolgen van werkloosheid. De deelnemers aan dat onderzoek – werklozen en tewerkgestelden – werden in 1993 opnieuw opgezocht en geïnterviewd. Toen werden ook de kinderen van deze mensen bevraagd. Daarnaast gebeurde ook een verkiezingsonderzoek in 1991 en 1995. Tijdens het academiejaar 1996-1997 startte de TOR-onderzoeksgroep met een zeer ruime enquête bij de laatstejaars secundair onderwijs. Dat onderzoek leverde de empirische gegevens voor de verdere toetsing en uitwerking van dit boek. Dit was het eerste grootschalige veldwerk waarin de demotieschaal werd opgenomen. De TOR-groep organiseert in het verlengde hiervan een enquête bij de eerstejaarsstudenten humane wetenschappen. Deze opiniepoll wordt om de twee jaar afgenomen tijdens de eerste of tweede les van het vak sociologie. Ten tweede startte in datzelfde jaar het onderzoek naar de effecten van de nieuwe sociale kwestie. In 1998 werd een onderzoek verricht naar de participatie van Vlamingen. Daarvoor werd een representatieve survey van de Vlamingen uitgevoerd. Tijdens het schooljaar 1997-1998 werd aan de hand van een enquête een grootschalig onderzoek verricht naar de waarden en attitudes van leerlingen in het laatste jaar van het secundair onderwijs.
Onderzochte groep	Het onderzoek naar de participatie van Vlamingen in 1998 omvatte een representatieve steekproef van 1341 Vlamingen. Bij de tweejaarlijkse enquête gaat het telkens om eerstejaarsstudenten humane wetenschappen.
Bereik	Regionaal (Vlaanderen)

7. Resultaten

Nieuwe breuklijn en verschillen tussen de drie onderwijsvormen	Uit het werklozenonderzoek bleek dat de posities van jongeren die school lopen in verschillende onderwijsvormen sterk verschillend zijn op de schalen voor utilitair individualisme en etnocentrisme. Dat verschil kon niet volledig worden verklaard door de werkloosheidsgeschiedenis van vader, de sociaal-economische achtergrond van leerlingen en hun schoolloopbanen. Het onderzoek naar de waarden en attitudes van laatstejaars secundair onderwijs wees uit dat (1) de houdingen van leerlingen in verschillende onderwijsvormen erg verschillend zijn, (2) etnocentrisme en utilitair individualisme sterk discrimineren tussen verschillende onderwijsvormen en (3) dat ook autoritarisme, politiek cynisme en libertair-ethische opvattingen sterk verschillen in de onderwijsvormen. Deze verschillen tussen de onderwijsvormen zijn duidelijk te interpreteren; het betreft in grote mate, voor bijna 60%, de nieuwe breuklijn. De houdingen van de nieuwe breuklijn zijn precies dezelfde als de houdingen die zeer sterk differentiëren tussen de verschillende vormen in het secundair onderwijs. De nieuwe
--	---

	breuklijn is, anders gesteld, het belangrijkste verschil op gebied van houdingen tussen de onderwijsvormen. De samenhang tussen de nieuwe breuklijn en het opleidingsniveau is enorm. De kern van de breuklijn wordt gevormd door etnocentrisme, autoritarisme en utilitair individualisme. Voor de verklaring van het verschil in houdingen tussen leerlingen uit de drie onderwijsvormen worden vijf hypothesen geformuleerd.
Hypothese 1: differentiële sociale achtergrond	Hypothese I: de sociaal economische status-maat verklaart amper 4.5% van de variantie van de nieuwe breuklijn. Deze hypothese kan niet behouden worden. De verschillende sociale achtergrond kan dus niet als verklaring dienen voor de positionering op de nieuwe breuklijn.
Hypothese 2: differentiële schoolloopbanen	Hypothese II: van de drie loopbaanvariabelen heeft enkel 'vormverandering op basis van een B-attest' een significante invloed op de positie die wordt ingenomen op de nieuwe breuklijn. Ook hier is de voorspellingskracht van de loopbaanvariabelen veel te klein. Al bij al blijkt de rechtstreekse invloed van achterstelling op de nieuwe breuklijn dus nogal klein. Enkel de socio-economische status heeft een substantieel, hoewel toch zeer beperkt, effect op.
Hypothese 3: demotiehypothese	Hypothese III: Demotie heeft een invloed op de positie die wordt ingenomen op de nieuwe breuklijn. In totaal verklaart demotie 10% van de variantie van de nieuwe breuklijn. De nieuwe breuklijn is dus minstens ten dele een attitudinale verklaring van het gevoel achtergesteld en/of kansloos te zijn. De band tussen demotie en reële achterstelling indicatoren is echter onduidelijk. Dit geeft steun aan de hypothese dat het gevoel achtergesteld te zijn bijdraagt tot de vorming van houdingen die de rechterkant van de nieuwe breuklijn kenmerken. Algemeen zijn de eerste drie hypothesen niet zozeer onjuist, maar ze hebben te weinig predictiekracht. De spanning op de nieuwe breuklijn, na controle voor de significante variabelen, tussen de leerlingen uit het beroepsonderwijs en de andere leerlingen bedraagt nog altijd 0.78 standaardafwijking. Dat de onderwijsvorm nog een grote invloed heeft, na controle voor het gevoel achtergesteld te zijn, geeft aan dat de drie gestelde hypothesen niet volstaan om de gevonden grote verschillen te verklaren.
Hypothese 4: concentratiehypothese	De concentratie leerlingen uit de lage strata heeft een reëel effect op het gevoel achtergesteld te zijn. Er wordt besloten dat een leerling, met een gegeven sociaal-economische positie, in een school met weinig leerlingen uit de lagere sociaal-economische strata, zich minder achtergesteld voelt dan geplaatst in een school met een hoge concentratie leerlingen uit de lagere klasse. Deze invloed blijft echter beperkt. Er is dus slechts een geringe invloed van feitelijke achterstelling op het gevoel achtergesteld te zijn. De rechtstreekse invloed van sociale achtergrond (los van demotie) op de positie die wordt ingenomen op de nieuwe breuklijn, is zeer beperkt. De 'context' waarin leerlingen zitten heeft ook een effect op de positie die wordt ingenomen op de nieuwe breuklijn: de concentratie leerlingen die hoog scoren op de demotieschaal heeft een vrij sterk effect op de positie die wordt ingenomen op de nieuwe breuklijn. Leerlingen, onafhankelijk van hun eigen positie op de demotieschaal, scoren hoger (rechtser) op de nieuwe breuklijn wanneer meer leerlingen in hun school of administratieve groep het gevoel hebben niet mee te tellen in deze samenleving en achtergesteld te zijn. De concentratie leerlingen die ooit van onderwijsvorm veranderden op basis van een B-attest heeft ook een directe invloed op de nieuwe breuklijn. Leerlingen in een administratieve groep of een school met een grotere concentratie van dergelijke leerlingen hebben een grotere kans om autoritaire denkbeelden te ontwikkelen, politiek cynisch en utilitair individualistisch te zijn en zijn eerder geneigd harde repressie te verkiezen in het geval van criminaliteit. De belangrijkste stelling hier is dat contexten relevant kunnen zijn. Het zijn niet alleen de eigen sociale condities die een invloed hebben op de overtuigingen van jongeren, ook de condities van medeleerlingen blijken een rol te spelen. Bovendien blijken ook de gevoelens van achterstelling die leven bij medeleerlingen relevant te zijn in de ontwikkeling van houdingen als autoritarisme, etnocentrisme en andere.
Hypothese 5: de demotiecultuur	De (rechtse) positie op de nieuwe breuklijn bleek samen te hangen met het gevoel achtergesteld te zijn en met twee smaakvoorkeuren: het afwijzen van gevestigde zachte muziekgenres en de voorkeur voor populistische mediakanalen. De samenhang tussen het gevoel achtergesteld te zijn en de smaakvoorkeuren is iets kleiner maar toch substantieel. Dit bevestigt dat demotie geïnterpreteerd moet worden als gedeeltelijk een attitude en gedeeltelijk een perceptie op de eigen condities. De onderwijsvorm heeft een duidelijke invloed op de nieuwe breuklijn maar ook op de smaakvoorkeuren. Het

	beroepsonderwijs concentreert leerlingen met een zwakke sociaal-economische positie. Die sociaal-economische achterstelling wordt leefbaar gemaakt door een bepaalde cultuur die zich uit in smaakvoorkeuren, maar ook in gevoelens van achterstelling en opvattingen. Op individueel niveau zijn vooral demotie, het afwijzen van gevestigde muziek en de aard van het mediakanaal van belang. Op basis hiervan werd verondersteld dat er een subcultuur bestaat, bestaande uit een aantal houdingen, namelijk een rechtser positionering op de nieuwe breuklijn, en gevoelens van achterstelling, geoperationaliseerd op basis van de demotieschaal en smaakvoorkeuren. Jongeren kunnen drager worden van de houdingen van de nieuwe breuklijn als ze in achterstellingposities leven. Moeilijke sociale condities zijn echter geen noodzakelijke voorwaarde. Er werden vier mechanismen beschreven die verklaren hoe jongeren drager kunnen worden van de houdingen van de nieuwe breuklijn, zonder zelf in achterstellingposities te leven. Men kan, anders geformuleerd, op verschillende manieren in die subcultuur terechtkomen: de demotiecultuur verspreidt zich, socialisatie van de peergroup, symbolisch geweld of gelijksoortige culturele codering. Het blijkt op basis van de gegevens niet echt mogelijk het relatieve gewicht van enerzijds lidmaatschap van de cultuur en anderzijds de dominantie van die cultuur na te gaan. Die resultaten leiden tot de volgende stelling: er is een kerngroep die drager is van de subcultuur. Die kerngroep is drager als gevolg van (vermeende) achterstelling. De samenhang tussen de componenten van de subcultuur maakt het mogelijk dat mensen op andere manieren tot de houdingen van de nieuwe breuklijn komen dan via achterstelling. De cultuurhypothese is superieur in vergelijking met de andere hypothesen.
--	---

8. Publicaties op basis van hetzelfde onderzoek

/